

Квітослава БАЧИНСЬКА

ВИКОРИСТАННЯ ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДІВ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ СЛОВАЦЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ

Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Випуск 2 (32) 2014
УДК 372.882.162.4.001.76

Бачинська К. Використання інноваційних методів в процесі вивчення словацької літератури; 11 стор.; бібліографічних джерел – 8; мова українська.

Анотація: У статті описуються інноваційні методи навчання, які використовуються на уроках словацької літератури.

Ключові слова: освіта, інновація, інноваційні методи, навчання словацька література, Ян Амос Коменський, Еріх Петлак, Йозеф Валента.

«Povedz mi niečo a ja to zabudnem.

Ukaž mi niečo a ja to zapamätám.

Dovoľ mi, aby som si to vyskúšal na vlastnej koži a ja to budem ovládať.

Dovoľ mi, aby som to prežil a ja to budem cítiť a chápať.

J.A. Komenský [1, с. 42].»

Ключовим завданням освіти у XXI столітті є розвиток мислення, орієнтованого на майбутнє.

Сучасний ринок праці вимагає від людини не лише глибоких теоретичних знань, але і здатності самостійно застосовувати їх у нестандартних, постійно змінюваних життєвих ситуаціях, переходу від суспільства знань до суспільства життєво компетентних громадян [7].

Розвиток національної системи освіти в сучасних умовах вимагає критичного осмислення досягнутого і зосередження зусиль та ресурсів на розв'язанні найбільш гострих проблем. А ними на даний момент можна назвати недостатню відповідність освітніх послуг вимогам суспільства, запитаю особистості, потребам ринку праці, а також відсутність системи мотивацій і стимулювання інноваційної діяльності в системі освіти.

Саме тому, одним із стратегічних напрямів державної політики у сфері освіти, став розвиток наукової та інноваційної діяльності, підвищення якості освіти на інноваційній основі [7].

Актуальність даної статті полягає в тому, що вона, в більшій мірі, опирається на досвід закордонних науковців, практиків, який Україна починає активно впроваджувати у свою освітню систему. Особлива увага приділена словацьким та чеським джерелам, оскільки головне завдання статті – дослідити інноваційні методи, які використовуються на уроках словацької літератури. І найкраще це зробити на основі напрацювань словацьких та чеських педагогів, зокрема Я.А. Коменського, Й. Валенти, Е. Петлака, В. Швеца, Й. Маняка.

Що стосується вивчення словацької літератури в Україні, то сьогодні, на рівні середньої освіти, вона вивчається тільки у спеціалізованих школах, проте й там її розглядають в рамках світової літератури або як факультатив-

ний предмет. Тому, матеріали даної статті можна використовувати і на уроках світової літератури.

Отже, що ж означає таке розповсюджене слово «інновація»? Інновація (італ. *innovazione* – новизна, нововведення) – нова форма організації діяльності і управління, новий вид технологій, які охоплюють різні сфери життєдіяльності людства [6, с. 5]. Але ми з вами будемо говорити про інновації в освіті, тобто педагогічні інновації.

Педагогічні інновації розглядають як особливу форму педагогічної діяльності і мислення, які спрямовані на організацію нововведень в освітньому просторі, або як процес створення, запровадження і поширення нового в освіті. Інноваційний процес в освіті – це сукупність послідовних, впорядкованих дій, спрямованих на її оновлення, модифікацію мети, змісту, організації, форм і методів навчання та виховання, адаптації навчального процесу до нових суспільно-історичних умов [8].

Науковці зазначають, що педагогічна професія вимагає особливої чутливості до постійно обновлюваних тенденцій суспільного буття, здатності до адекватного сприйняття потреб суспільства і відповідної корекції навчально-виховної діяльності [8].

Школа як один із найважливіших інститутів соціалізації людини, підготовки молоді до ролі активних суб'єктів майбутніх суспільних процесів повинна бути винятково уважною як до нових реалій і тенденцій суспільного розвитку, так і до нововведень у сфері змісту, форм і методів навчання і виховання.

Нововведення (інновації) не виникають спонтанно, а постають результатом системних наукових пошуків, аналізу, узагальнення педагогічного досвіду. Стрижнем інноваційних процесів в освіті є запровадження досягнень психолого-педагогічної науки в практику, вивчення, узагаль-

нення і поширення передового вітчизняного та іноземного педагогічного досвіду викладання літератури [8].

Хто ж є основою інноваційної діяльності в школі? Звичайно – це педагог. Саме творчі здібності педагогів, їх постійне прагнення до удосконалення і є рушійною силою інновацій [8]. Проте, це зовсім не означає, що людина, яка не вважає себе творчою, не може використовувати новітні методи в роботі. Це, швидше, справа досвіду та характеру. Адже експериментувати і переконуватися в ефективності методик навчання літератури, коригувати їх, пропонувати нові технології, використовувати різні засоби може тільки цілеспрямована особистість, яка не боїться робити помилки.

Ми живемо у період високих технологій, де кожного дня з'являються нові технічні розробки, які полегшують наше життя. А тому, вчитель словацької літератури має виконувати все більше функцій консультанта, порадника, наставника. Він повинен не просто викладати навчальний матеріал, а й відповідати вимогам сучасності, вміти застосовувати на практиці знання у сфері педагогіки, психології та техніки. Інакше діти, які й без того дуже багато часу відводять на ігри та спілкування у соціальних мережах, взагалі перестануть читати художні твори. Тож яким чином зробити уроки словацької літератури цікавішими?

Це дуже просто і складно водночас. Необхідно використовувати інноваційні методи навчання. Та для того, щоб це стало можливим, необхідно дотримуватись декількох критеріїв [1, с. 43]. А саме:

- *Клімат у класі*. Діти повинні бути позитивно налаштовані, оскільки інноваційні методи передбачають участь усіх членів колективу. Тому не починайте експериментувати, поки Ви не відчуєте настроїв дітей. Звертайте особливу увагу на тих, хто категорично відмовляється брати участь у навчальному процесі. Діти повинні почувати себе в безпеці, тільки тоді Ви досягнете успіху.

- *Вік учнів*. Вчитель має використовувати у своїй діяльності такі методики, які відповідають віковим параметрам класу. Тобто не потрібно заставляти старшокласників бігати і гратися в ігри, бо вони краще сприймають дискусії. І навпаки, не використовувати з молодшими школярами такого методу як «мозковий штурм», оскільки вони ще не вміють чітко формулювати свої думки, а краще засвоюють знання через гру.

- *Зовнішнє спостереження вчителя*. Використовуючи інноваційні методи на уроках словацької літератури, вчитель не повинен вирішувати певні проблемні питання в групі, висловлювати свою точку зору, виправляти учнів, якщо вони помиляються. Він має направляти дітей, спостерігати за ними, давати їм змогу приходити до правильної думки самостійно.

- *Дисципліна учнів*. Це той критерій, без якого не можна проводити жодного уроку, не зва-

жаючи на те інноваційний він, чи проводиться за класичними методами. Оскільки тільки дисципліна на уроці допоможе досягти поставленої на його початку мети.

- *Авторитет вчителя*. Деякі вчителі в процесі навчання допускають учнів занадто близько до себе. Вони думають, що цим зможуть налагодити хороші стосунки з ними. Проте, дуже часто буває так, що діти потім вже не можуть сприймати вчителя як авторитетну особистість, не виконують його вказівок, не йдуть за допомогоюю. А ведуть себе з вчителем так, наче він їх ровесник. Оптимальним варіантом є той, коли діти сприймають педагога як беззаперечний авторитет, якого вони поважають, але водночас він їх партнер, який радо допоможе у будь-якій ситуації.

- *Авто-рефлексія учнів*. Зворотній зв'язок є невід'ємною частиною інноваційного уроку. Адже кожен урок має певну мету. Вчитель впродовж нього дає дітям простір для вираження власних думок, вражень, побажань, але в кінці ми повинні привести дітей до певного висновку. Слід пам'ятати, що рефлексія повинна розпочинатися словами «я», «на мою думку», «для мене було важливим»... Використовуючи новітні методи навчання вчитель наче ставить перед учнями дзеркало і вони, на основі пережитого, вдивляються у свій внутрішній світ.

Що стосується інноваційних методів викладання словацької літератури, то сьогодні їх існує величезна кількість. Ми спробуємо зробити певну класифікацію тих методів, які зустрічаються найчастіше, та опишемо ті з них, які отримали позитивні відгуки учнів.

1. *Методи дискусії*. Найбільш вживаними серед них є розмова, діалог, дискусія. Їх основою є комунікація, спільний обмін думками, досвідом [3, с. 9]. Але дуже важливо, щоб дискусія не перейшла у персональні образи. Учні намагаючись відстояти свою точку зору, можуть ставати агресивними, тому, вчитель повинен вміти керувати дискусією, вчити дітей не тільки висловлюватись, а й слухати, чути та поважати думку іншого. Для цього можна використовувати різні засоби, наприклад, певний предмет, який передається з рук в руки, і тільки та людина має право говорити, у якої він у руках.

2. *Ситуаційні методи*. Ці методи вчать учня вирішувати конкретні реальні життєві ситуації. Основою таких методів є пошук можливих шляхів, які ведуть до вирішення тієї чи іншої ситуації, проблеми [3, с. 9].

3. *Дидактичні ігри*. Метою дидактичних ігор повинна бути активізація учнів, мотивація їх до творчості. Вони найчастіше використовуються для закріплення знань [3, с. 10].

4. *Евристичні методи*. Суть даних методів полягає у наступному. Перед учнями стоїть певна проблемна ситуація, завдання, яке вони повинні вирішити. Вони можуть зіштовхнутися з пробле-

мою, чимось невідомим, для чого їм буде замало уже отриманих знань. Потрібно використовувати аналіз, відкривати щось нове, вирішувати запропоновану ситуацію, а вчитель у даному випадку стане їх партнером, радником [3, с. 10].

5. *Методи критичного мислення або вербально-звукові методи.* Використовуються як засіб, який веде учнів до розуміння навчального матеріалу, до відкриття зв'язків між уже відомими фактами, до розуміння власної точки зору та, загалом, до поглиблення знань учня [4, с. 12]. Критичне мислення спрямоване на отримання інформації, її оцінку та пошук логічних та об'єктивних взаємозв'язків [3, с. 10]. Оскільки дана група методів є однією з найбільш вживаних на практиці, ми опишемо декілька конкретних прикладів.

«*Brainstorming*», що в перекладі означає «буря в мозку» заснований на отриманні якомога більшої кількості асоціацій, пов'язаних із запропонованою темою, які можуть бути не пов'язані між собою. Учень повинен без критики та оцінки запропонувати нові ідеї, думки з того чи іншого питання. Однією з інтерпретацій даного методу є метод 365 [3, с. 10]. Принцип його дуже простий. Кожен учень є членом групи, яка складається з 6 осіб. За 5 хвилин кожен учасник повинен написати на папері щонайменше 3 думки стосовно проблемного питання. Потім всі напрацювання групи презентують широкому загалу. Після цього кожна група має можливість висловити свою точку зору на думки іншої команди. В кінці – рефлексія.

«*Чотири кути*». Це – рухливий метод, тому діти молодшого шкільного віку його люблять. Суть полягає в тому, що у кутках класу розміщені пронумеровані листки [3, с. 11]. На кожному з них – запитання. Учні об'єднуються у групи по 3-4 особи і вчитель повідомляє групі номер, з якого вони розпочинають роботу. Група повинна обговорити запитання, можливі варіанти відповіді, потім – записати свою відповідь на папері. Далі вчитель вказує напрямок руху команди. Вони підходять до наступного запитання, обговорюють його та відповідь попередньої групи і записують свій варіант або коментар. За таким принципом робота триває до тих пір, поки команда не прийде на свою початкову позицію. Після чого представники від кожної команди по черзі озвучують питання та всі записані відповіді. Далі – висловлювання думок кожного учня стосовно даної роботи.

«*Розкидані речення*». Цей метод корисно використовувати перед читанням художнього тексту [3, с. 12]. На дошці приклеєні аркуші (5-6) з різними реченнями, які описують певну ситуацію з майбутнього тексту. Вчитель пропонує дітям упорядкувати їх, а потім, читаючи, визначити чи правильними були їх відповіді.

«*Піраміда*». Цей метод передбачає упорядкування певних фактів у формі піраміди

відповідно до запропонованого шаблону [3, с. 13]. Здебільшого його використовують для підготовки до переказу, написання творів, оповідань.

Шаблон рядків може містити таку інформацію:

- 1 рядок: ім'я головної дійової особи
- 2 рядок: 2 словами охарактеризуйте головну дійову особу
- 3 рядок: 3 словами опишіть місце, де відбувається дія
- 4 рядок: 4 словами висловіть головний конфлікт у творі
- 5 рядок: 5 словами опишіть першопричину конфлікту
- 6 рядок: 6 словами опишіть розвиток конфлікту
- 7 рядок: 7 словами опишіть вирішення конфлікту
- 8 рядок: використайте 8 слів для опису вашого ставлення до вирішення конфлікту.

6. *Методи драматизації та інсценізації.* Основою даних методів є те, що учні у процесі гри можуть відчувати на собі, як це опинитися в тій, чи іншій ситуації, здобути навички прийнятної поведінки, рішення. Також дані методи широко використовують принципи драми та театральні постановки. Дана група є найбільш вдалою для вивчення словацької літератури, оскільки на них домінують такі форми роботи як читання, слухання, письмо та говоріння. В ідеалі необхідно ці форми поєднувати та обмінювати між собою. У сучасній науці існує безліч класифікацій даної групи методів, проте ми спробуємо класифікувати їх, спираючись на доробок доктора філософських наук Йозефа Валенту (Чеська Республіка) [4, с. 8]:

- методи повної гри;
- методи пантомімічно-рухливі;
- методи графічно-письмові;
- методи матеріально-предметні.

Давайте спробуємо пояснити кожному з цих груп та наведемо конкретні приклади.

Отже, *методи повної гри* – це фундаментальні методи. Їх основа – модулювання повсякденної реальності (або вигаданої ситуації) [4, с. 9]. Повна (рольова) гра дає можливість показати здатність перевтілюватися в реальному житті, це дзеркальне відображення людської поведінки та її дій. Проте у вивченні словацької літератури це лише метод демонстрації, він не є домінуючим.

Найбільш ілюстративною є гра «*Карусель*». Починають її двоє учнів, при цьому один з них звертається до іншого нав'язуючи йому певну роль [4, с. 9]. Наприклад, лікар вітається з пацієнтом. Вони спілкуються між собою і у їх діалог включається хтось третій, який змінює їх ролі (прийшов покупець у взуттєвий магазин), а вони в свою чергу, починають виконувати їх. Так триває до тих пір, поки у грі не візьмуть участь усі присутні.

Така гра дає змогу розвивати швидку реакцію, здатність чітко висловлюватись, пристосовуватися до певної ситуації.

Другою підгрупою є методи пантомімічно-рухливі. Вона вимагає від учасників рух, проте не вимагає звуку та мовлення [4, с. 9]. Мета – розвиток уваги, координації рухів, контролю, естетичності рухів, поєднання руху та внутрішнього світу людини. Ці методи корисні лише тоді, коли допомагають учню зрозуміти та інтерпретувати художній твір.

«Живі – нерухомі образи». Ця гра відома також під назвами «фотографія», «статуя» або «штронзо» (слов. «štronzo») [4, с. 11]. Гравці зображають певну постать, явище або ситуацію без слів або рухів, тихо, тільки за допомогою конфігурації тіла та виразом обличчя. Даний метод можна використовувати для ілюстрації казок, невеликих уривків із художніх текстів. Також як варіант можна вибрати одного учня, який буде вгадувати у які фігури «перетворились» його однокласники. При цьому вчитель є головним творцем тексту.

Графічно-письмові методи. Це та група методів, без яких може існувати драматична творчість але не може існувати будь-який урок [4, с. 14]. Основою цих методів є те, що учень створює певний письмовий або мальований «артефакт». Дані «артефакти» створюються перебуваючи у певних ролях, наприклад діти пишуть лист від імені головного героя, малюють карту і т.д. Для дітей дуже важливим є сам факт участі у створенні чогось нового.

«Карти-плани». Малювання карт, створення планів є дуже хорошим методом індивідуальної або групової роботи [4, с. 16]. Особливо корисною дана методика буде тоді, коли учням необхідно ознайомитися з певною місцевістю, наприклад, місце дії певного твору словацької літератури. Але можна створити карту цілого художнього твору, де етапами/малюнками буде зображений увесь зміст книги.

Матеріально-предметні методи. Основою даних методів є те, що учні для гри не використовують тільки своє тіло, але і костюми чи певні декорації [4, с. 16]. Вони можуть використовуватися

для закріплення вивченого твору. При чому костюми та декорації можна заздалегідь підготувати або виготовляти їх разом з дітьми прямо на уроці з підручних матеріалів. Все залежить від учнівського колективу, їх можливостей.

Робота з костюмом. Можна повністю переодягати учнів, але у шкільній практиці зазвичай використовуються тільки окремі елементи костюму, які створюють необхідний стиль та атмосферу.

Робота з реквізитом. Предмети є найбільш вживаними елементами під час гри. Вони можуть виконувати свою пряму функцію (початкове призначення), а можуть замінювати інші предмети, якщо вони візуально на них схожі.

Підсумовуючи, можна сказати, що інноваційні методи, зокрема ігри, на уроках словацької літератури мають право на життя. Адже ще Ян Амос Коменський казав, що: «гра найкращий засіб виховання, але вона не може бути неконтрольованою. Все повинно мати свою мету [2]». Основним завданням ігор, які використовуються на уроках словацької літератури є допомога учням засвоїти, удосконалити та зафіксувати знання. А вчитель, в свою чергу, може визначити, який з поданого матеріалу діти засвоїли краще, може об'єктивніше їх оцінити.

Тому, можна з упевненістю сказати – використання інноваційних методів – нелегка праця. І кожен у своїй практиці може припускатись помилок. Але «родзинкою» таких методів є те, що вони не мають «правильних та «неправильних» відповідей чи шляхів вирішення проблемних питань. Головне – триматися поставленої мети, а які методи чи засоби при цьому використовувати – творчість педагога. І чим більше він буде експериментувати, тим більше дітей захочуть читати. Адже вчитель може або привити дитині любов до читання та пізнання нового, або назавжди віддалити їх. Олександр Герцен сказав: «Нове треба створювати в поті чола, а старе саме продовжує існувати і твердо тримається на милицях звички [6]». Тому, не потрібно боятися натхненно працювати і, рано чи пізно, ми все-таки побачимо плоди своєї праці.

Література

1. Denková, Janka. Zážitkové vyučovanie v praxi učiteľa. [Електронний ресурс]/Denková, J.// Odborná konferencia PRIMAS: Objavme vyučovanie matematiky a prirodovedných predmetov. – 2013. – s. 42. Режим доступу: http://www.primas.ukf.sk/conference/papers/OV_cvicni_ucitelia/c_Denkova.pdf.
2. Didaktické hry na hodinách literárnej výchovy. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://literarnavychova.napady.net/rubriky/literarna-vychova/literarne-hry/unnamed>.
3. Langyelová, Jana. Inovatívne metódy vo vyučovaní slovenského jazyka a literatúry. Osvedčená pedagogická skúsenosť edukačnej praxe/ Langyelová, J. – Prešov: Metodicko-pedagogické centrum, 2012. – 45 s.
4. Pršová, Eva. Vyučovanie literárnej výchovy v primárnom vzdelávaní a metódy tvorivej dramatiky. Príloha k 12.kapitole./Pršová, E.// Integrovaná didaktika slovenského jazyka a literatúry pre primárne vzdelávanie. – Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, 2011. – 24 s.

5. Vitézová, Eva. Projektové vyučovanie na hodinách literárnej výchovy ako možnosť rozvoja tvorivosti./ Vitézová, E.// Zborník online konferencie Tvorivosť v škole – škola tvorivosti. Prešov: Univerzitná knižnica Prešovskej univerzity v Prešove, 2014. - s. 105-114.
6. Дубасенюк О.А. Інноваційні навчальні технології – основа модернізації університетської освіти // Освітні інноваційні технології у процесі викладання навчальних дисциплін: Зб. наук.-метод. праць / За ред. О.А. Дубасенюк. – Житомир: Вид-во ЖДУ, 2004. – С. 3-14.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, схвалена Указом Президента України від 25 червня 2013 року №344/2013. [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
8. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посіб. [Електронний ресурс]/Туркот Т.І. – К., 2011. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/13680808/pedagogika/pedagogika_vischoyi_shkoli.

Квитослава Бачинская

**ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ МЕТОДОВ В ПРОЦЕССЕ ИЗУЧЕНИЯ
СЛОВАЦКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ**

Анотация: В статье описываются инновационные методы обучения, которые используются на уроках словацкой литературы.

Ключевые слова: образование, инновация, инновационные методы, обучение словацкая литература, Ян Амос Коменский, Ерих Петлак, Йозеф Валента.

Kvitoslava Bachynska

USING INNOVATIVE METHODS IN THE PROCESS STUDY OF SLOVAK LITERATURE

Abstract: This article describes the innovative teaching methods used in the lessons of Slovak literature.

Keywords: education, innovation, innovative methods, teaching, Slovak literature, Jan Amos Comenius, Erich Petlak, Josef Valenta.

Стаття надійшла до редакції 29.11.2014 р.

Бачинська Квитослава Володимирівна – викладач словацької мови та літератури кафедри філології ВНЗ «Східно-європейський слов'янський університет».